

ז' באדר

ז' באדר יום לידתו ופטירתו של רעיא מהימנא משה רבינו.

כשנולד משה רבינו נאמר "ותרא אתו כי טוב הוא" (שמות ב. ב.) 'נתמלא כל הבית כולו אורה' (רש"י שם עפ"י מגילה יד. א). שלא כילדים - תינוקות רגילים הפותחים את פיהם בזעקה, שלא כנשמות אחרות הכואבות את כאב ירידתן לעולם השפל - שלא כמותן - היתה נשמת משה רבינו עליו השלום. מיד עם בואו לעולם, קיבל עליו את הדין. מוכן היה לסבול, ובלבד שבוזה יביא תועלת לאחרים. כבר אז נצנצה בו מידת מסירות נפש, ועל כן נתמלא הבית כולו אורה.

יום הפטירה הוא נקודת חולשה ועל כן נאחז בה המן (מגילה יג. ב.) ומצד זה ראוי היה "להעלים יום מות משה רבינו כשם שנעלם מקום קבורתו". אלא שפירש מהר"ל מפראג ("אור חדש" על המגילה ד"ה הפיל פור) שיום המיתה ביום הלידה הרי הוא כמעגל שאין לו תחילה ואין לו תכלה.

"ויקהל משה את כל עדת בני ישראל" (שמות לה. א) - משה רבינו הוא היה המאחד את ישראל. ולכן בנין חלקי המשכן היה יכול וצריך להיעשות על ידי הרבים - "ועשו לי מקדש" (שמות כה. ח). ואולם הקמת המשכן היתה יכולה להיעשות רק על ידי משה רבינו. כי המשכן הוא לבם של ישראל, וכשאזיה קשר בפינה מסוימת איננו מתחבר כדבעי, יודע היה משה שהליקוי איננו במסמר או בפטיש, בקרש או בבריח, אלא באחת מפנות העם - בבית אב או במשפחה. כשאותה פינה תתוקן, תושלם ותחובר - אז יהיה החיבור שלם גם במשכן "ויחדו יהיו תמים" (שמות כו. כד) כל חלקיו.

אין אור בא אלא ממשו הנשרף והולך. במקום שיש מסירות נפש, במקום שאדם מוכן להישרף למען משהו, שם יש אורה. משה רבינו מסר נפשו על ישראל "ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת" (שמות לב. לב) ולכן זכה שניתנה האורה בזכותו - "ויקחו אליך שמן זית זך" (שם כו. כ) - "אליך - בזכותך" (עיין "פרי צדיק" לגר"צ מלובלין ז"ל חנוכה). מתתיהו ובניו שמסרו את נפשם על קידוש ה', לכן זכו לנרות חנוכה - כאמור בתפילת ההודיה - הנרות הללו: "על ידי כהניך הקדושים". רבי שמעון בר יוחאי מסר את נפשו על קידוש ה' (עיין שבת לג. ב), ולכן זכה לגלות את ספר האורה ספר הזוהר.

בימי משה קיבלו תורה מיראה - "כפה עליהם את ההר כגיגית" (שבת פח. א). בימי מרדכי קיבלו מאהבה - "הדור קבלוה בימי אחשורוש" (שם). משה מקהיל ומלכד - "ויקהל משה", מרדכי ואסתר מכנסים ומאחדים - "לך כנוס את כל היהודים" (אסתר ד. טז), וכינוסם וכינוס בניהם הוא שהצילם מידי המן.

התמעטות ההוד בהתגלותו

"מִנֵּי זָכָה מֹשֶׁה לְקַרְנֵי הַהוֹד? אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל מִן הַמַּעֲרָה וְכוּ', רַב שְׁמוּאֵל אָמַר עַד שֶׁמֹּשֶׁה כּוֹתֵב אֶת הַתּוֹרָה נִשְׁתַּיֵּיר בְּקוֹלְמוֹס קִמְעָא וְכוּ' " (תנחומא כי תשא, לז).

קַרְנֵי הַהוֹד, לֹא מִן הַגְּלוּי הֵם בְּאִים, אֲלֵא מִן הַסְּמוּי מִן הָעֵינַן "מִן הַמַּעֲרָה" ... לֹא מֵתוֹךְ מָה שֶׁכָּתַב מֹשֶׁה בְּאוֹ הַקְּרָנִים, אֲלֵא מִמָּה שֶׁלֹּא כָּתַב וְהִבִּיעַ, מִמְקַצַּת הַדִּיּוֹ שֶׁנִּשְׁתַּיֵּיר בְּקוֹלְמוֹס ...

"וּמֹשֶׁה לֹא יָדַע - כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו" (שמות לד, כט). מִמָּה שֶׁלֹּא יָדַע, מִזֶּה קָרַן עוֹר פָּנָיו ...

וּדְבָרִים אֱלֹהִים, מְשֻׁהָם מֵתַגְלִים, מֵתַמְעֵט הוֹדִם, מְשֻׁהָם מֵתַבְטָאִים, פּוֹסְקֵת חִיּוּנֵיּוֹתָם. אָמְרוּ חַז"ל: "וּסְמַכְתָּ אֶת יָדְךָ עַלֵּיו" (במדבר כו, יח) - כִּמְדַלֵּיק נֹר לֵנֶר, "וּנֹתַתְּ מֵהוֹדֶךָ" (שם ט) - כִּמְעָרָה מִכְּלֵי לְכָלֵי" (במדבר רבה כא, טו). דוּמָה שֶׁמִּסִּירַת הַצַּדִּיקִים הַמַּעֲשִׂיִים שֶׁבְּמִנְהִיגוֹת, אֵינָנָה מִמְעַטַּת בְּמוֹסָר, דָּבָר זֶה דוּמָה לִ"מְדַלֵּיק מִנֵּר לֵנֶר". בְּרַם, מִסִּירַת הַיְסוּדוֹת הַפְּנִימִיִים, עֵיקָרִים נַפְשִׁים אֱלֹהִים, מֹשֶׁה מֵתַגְלִים, מִיָּד נִיטַל מֵהֶם זֵיוֹם וְהוֹדִם הַשְּׂרוּיִים בְּמוֹסָר. לְפִיכֵךְ אָמְרוּ חַז"ל "וּנֹתַתְּ מֵהוֹדֶךָ עַלֵּיו - כִּמְעָרָה מִכְּלֵי לְכָלֵי".

זכרו תורת משה!

משנפל הפור של המן על חודש אדר - שמח המן מאד, כיון שבאדר נפטר רבם של ישראל משה רבינו ע"ה, וכאילו אז נפגע ונתערער מעמדם של ישראל (מגילה יג. ב). אולם האמת היתה אחרת: דוקא במכה קשה זו לכלל ישראל, הסתלקותו של משה רבינו, היתה גנוזה רפואה ומזור. כי על ידי מאורע זה באה התעוררות גדולה במחנה ישראל, קריאת זירוז נמרצת מקצה המחנה ועד קצהו "זכרו תורת משה" (מלאכי ג, כב)!

מהלומת פטירתו של אדם גדול - יש בה גם משום הלמות בנין, היא מטילה חובה על אלו שהכירוהו והלכו לאורו: עד עתה היה הוא קיים ומאיר את דרכנו, היה הוא עמוד האש לפנינו, אך מעתה עלינו לרכז כל תלמודו, כל מה שקיבלנו ממנו, לאלומת אור אשר תמשיך לנחותנו בדרך. וכך שנינו בפסיקתא (דרב כהנא) [פסיקתא רבתי פ"קא ג' ד"ה ביום השמיני, ועיין תנחומא בהעלותך טו]: "וכמסמרות נטועים בעלי אסופות" (קהלת יב, יא) - אימתי הם נטועים באדם? - בעלי אסופות - כשדייריהן [רבתיים] נאספים מהם. כל זמן שרבו קיים היה מפליג [מרחיק] עצמו מיגיעה, כל זמן שאני נצרך [לדבר תורה והלכה] הרי רבי לפני ואני שואלו. מת רבו - הרי יגע ביום ובלילה לקיים תלמודו".

י"ד אדר, התאריך בו נסתיימו שבעת ימי אבלו של משה רבינו, היה יום שבו קמו והתנערו מעפר, יום של התעוררות למעשים. בו התחילו כולם להתרכז מסביב ליהושע - המקבל הראשון של כל מה שנמסר. מכאן מתחיל הפרק החדש של התעצמות יהושע בן נון, הלוחם הראשון בעמלק - וכל זקני ישראל, המשכת אתערותא דמשה רבינו בדור החדש, והתפשטות מאור נשמתו בתוך כלל ישראל, כמפורש בתקוני זוהר תיקון סט (דף ק"ב, א) "אתפשטותיה דמשה בשישין ריבוא נשמתין דישראל" (=התפשטותו של משה בששים רבוא נשמותיהן של ישראל).

תפילתו של משה - יחודו

בשלושה דברים נתן משה נפשו עליהם - ונקראו על שמו... נתן נפשו על ישראל, ונקראו על שמו (מכילתא בשלח, אז ישיר משה, ועיין שמות רבה ל, ד).

מיוחד הוא משה רבינו ע"ה, שחז"ל מוסרים לנו את דברי ההספד שנשאו עליו מלאכי-השרת ובנות קול, ולא עוד אלא שהגביהו עלות, ומסרו לנו גם את ההספד של הקב"ה על נאמן ביתו. דרכו של נושא מספד, שהוא מרכז מחשבתו בסגולותיו-במעלותיו של הנפטר, וכשהוא מוצא את הנקודה העיקרית שבאישיותו, הנקודה המאפיינת את המיוחד שבנפטר, הרי הוא מחפש פסוק מתאים שיש בו ביטוי קולע לתכנה של אותה נקודה עיקרית, הנקודה המיוחדת המיוחדת, ואותו פסוק משמש אבן-פינה למשא-המספד על הנפטר.

והנה מצינו דברי-שבח מאד נעלים שנאמרו על ידי הקב"ה על משה רבינו ע"ה בהפלטת גדלותו וענוותנותו גם יחד - "האיש משה גדול מאד" (שמות יא, ג), "והאיש משה ענו מאד" (במדבר יב, ג) - והרחיב הקב"ה את הדיבור על דרגת נבואתו הגבוהה של משה רבינו ע"ה "בכל ביתי נאמן הוא, פה אל פה אדבר בו וגו', ותמנת ד' ביט" (שם ת-ח).

אכן, חז"ל מסרו לנו, שכל אלה הדברים הגדולים והכבירים הכתובים בתורה, אינם אלא מקצת שבחו של משה רבינו ע"ה, ואילו העיקר, את השבח השלם, לא גילה הקב"ה לפני משה בחייו, ורק אחרי מותו - "בשעת חימום"¹ - ביטא הקב"ה את כל ליבו והכריז ברבים מה היה בשבילו משה רבינו, מה אבד לו עם פטירתו. וכך מפורש במסכת סוטה (דף יג, ב): "מלמד שהיה משה מוטל בכנפי שכינה, והקב"ה אומר: "מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי אוני" (תהלים צד, טז). [ואמר כי הקב"ה אמר עליו בדרך הספד, כאילו כביכול מיתתו היא העדר גם לו וכי. ועוד יש לומר לי ממש, שהקים אותם לי לעם: (מהרש"א חידושי אגדות, סוטה שם סד"ה ותניא)] ובספרי סוף פרשת וילך(שה, ד"ה בשנה אחת) מפורש: "אמר הקב"ה ליהושע: יהושע, עד כמה אתה מתאבל והולך, וכי לך בלבד מת משה, והלא לא מת אלא לי. דילג אפוא הקב"ה על מה שכתב בתורה, על מה שגילה לעבדיו הנביאים, והפליג עד הכתובים, והספיד את משה רבינו ע"ה בפסוק מספר תהלים. ולעומת הפירוש המקובל "מי יקום לי - ויעמוד לימיני, לצידי - בבואי להיפרע מן המרעים, מי יתיצב לי - מי יעמוד יחד אתי - בבואי לפגוע בפועלי אוני", גילו לנו חז"ל את הפירוש החדש-המקורי של הקב"ה לאותו פסוק בהספד זה: "מי יקום לי" - מי יקום נגדי עם מרעים, עתה שמשה רבינו ע"ה נסתלק מי הוא זה אשר יתמודד אתי בבואי להעניש מרעים, "מי יתיצב לי" - מי יתיצב מולי כשארצה לכלות אפי וזעמי בפועלי אוני?

1 התרגשות (כביכול); עיין מועד קטן כד, א, שבת קנג, א, אחים בהספידא.

מאורות נריה

וכך מפורשת משמעותו של פסוק-ההספד במדרש תנחומא, פרשת ואתחנן (סי' ו'): מי יעמוד לישראל בשעת כעסי... מי יבקש רחמים עליהם בשעה שחוטאים לפני" [על הפסוק 'צדקת ד' עשה ומשפטיו עם ישראל' (דברים לג, כא) פי' באור החיים: שהיה מתדיין תמיד עם ד' על ישראל, והיה מכריע הדין לכף זכות]. וראוי להעיר שמסורת היתה בפי חז"ל, שפרק זה הוא אחד הפרקים שאמרם משה רבינו ע"ה שתחילתם תפלה למשה - פרק צ' וסופם מזמור לתודה - פרק ק' - עיין רש"י שבועות ט"ו ב' ד"ה ושיר של פגעים.

משה רבינו - מקור החכמה ומקור הציות

"ויקחו אליך פרה אדמה" (במדבר יט. ב) - "ויקחו אליך שמן זית זך" (שמות כו. כ) - בשני המקומות הקב"ה מקשר את מעשה הלקיחה עם שליחו הנאמן. משמע שדמותו צריכה לעמוד לעיני הלוקחים, שקרני הודו של משה רבינו ע"ה יאירו אל מול מעשי המצוות המיוחדות הללו.

"ויקחו אליך שמן זית זך" - אור החכמה והדעת אשר הוא השופע דרך המנורה הנתונה בדרום - "הרוצה שיחכים ידרים" (בבא בתרא כה. ב) - אורות המרחבים של התבונה, חייבים להיות צמודים לדמותו של המקבל הראשון - "משה קיבל תורה מסיני" (אבות א. א) - ו"בכל דור ודור יורדין ניצוצין מנשמת משה רבינו ע"ה ומתלבשין בגוף ונפש של חכמי הדור, עיני העדה, ללמד דעת לעם ולידע גדולת די" (תניא, פרק חב).

"ויקחו אליך פרה אדמה" - שהיא אמונת "זאת חקת התורה" (במדבר טו) - קבלת עול החוקים, עול הציווי האלקי העל-אנושי, ודאי שהיא קשורה במידת האמון המלא בשליח, במשה רבינו, בציר הנאמן אשר הביא לנו את דבר-החוקה, את דבר המצוה, אשר העמיד "ליעקב לחק, לישראל - ברית עולם" (תהלים קה. י). כי "בעבור היות החוקים מצוות [אשר] לא נתגלה טעמם להמון - הכסילים יאמרו: מה החפץ לדי... כי נשרוף הפרה ונזרוק עלינו האפר" (רמב"ן, ויקרא כו. טו). ורק באורו של משה נראה את אור החוקים, את האור הגנוז בתוך הבלתי-מובן, הבלתי-נגלה.

משה רבינו הוא, אפוא, גם עמוד החכמה והדעת וגם עמוד החוק והמצוה.

ברם, אם יסוד הקשר בחכמה ודעת מצוי בכמה וכמה מפרשיותיה של תורה, הרי יסוד החוק הקשור באישיותו של משה רבינו ע"ה, בא לידי גילוי מיוחד במאורע הבלתי מובן שבחייו הוא, במאורע מי-מריבה, שכל כולו שייך ל"חוקה חקתי, גזירה גזרתי" (במדבר רבה יט. א), שלמרות כל הפירושים נשאר הענין סתום. חוק נתן הקב"ה לנאמן-ביתו, וגזר עליו שלא יכנס לארץ-חמדתו. ורק לעתיד לבוא יעלה ויבוא המחוקק מחלקתו הספונה (במדבר-רבה פרק יט. יג), יעלה ויבוא בראש דור המדבר, שנאמר (דברים לג. כא): "ויתא ראשי עם", יבא לארץ עם ראשי העם יוצאי מצרים, הראש והראשון, הרועה הנאמן, אשר "צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל" (שם).